

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi

Tuncay TÜRK BEN*

Öz

Türkçe öğretiminde, temel dil becerilerin ve üst düzey bilişsel becerilerin kazandırılmasında metinlerden yararlanır. Bu nedenle, Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin, çocuğa göre olması ve bu becerileri kazandıracak nitelikleri taşıması önemlidir. Öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan metinlerin işlevsel olarak kullanılabilmesi için metinleri inceleme alanına alan metindilbilimin verilerinden de yararlanmak gerekmektedir. Ders kitabına seçilecek metinlerin metinsellik ölçütlerine uygun olarak seçilmesi gerekir. Bu çalışmada da 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinler, metinsellik ölçütleri yönüyle incelenmeye çalışılmıştır. Metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluklarını tespit etmek amacıyla da İseri'nin (2014) belirlediği metinsellik ölçütleri kullanılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki bazı metinlerin metinsellik ölçütlerini tam olarak karşılamadıkları, metinlerin metinsellik ölçütleri doğrultusunda oluşturulmadıkları ve seçilmedikleri anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Türkçe ders kitabı, metindilbilim, metinsellik ölçütleri, inceleme.

Examining the Texts in the Fifth Grade Turkish Coursebook in Terms of Textuality Standards

Abstract

Texts are used in teaching basic language skills and higher-level cognitive skills in Turkish language teaching. For this reason, texts which will be included in the Turkish coursebooks should be chosen in accordance with the "child-appropriateness" principle. To use texts which are included in the teaching and learning processes in a functional way, it is necessary to benefit from the data of text linguistics. Texts to be included in the coursebooks should be selected in line with the textuality standards. In this study, texts in the 5th Grade Turkish coursebooks were examined in terms of textuality standards. To determine the conformity of the texts with the textuality characteristics, the Textuality Standards, which were defined by İseri (2014), were applied. As an important result of this research, it has been found out that some of the texts in the 5th grade Turkish coursebook do not fully meet the standards of textuality and that the texts are neither formed nor selected by taking the textuality standards into consideration.

Keywords: Turkish education, Turkish coursebook, text linguistics, textuality standards, examination.

*Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Aksaray, tuncayturkben57@gmail.com

Giriş

Yapılandırıcı yaklaşımla hazırlanmış olan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerde dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerileri ile zihinsel ve üst düzey bilişsel düşünme becerilerini geliştirmenin amaçlandığı, metin aracılığı ile öğrenme aşamasında öğrencilerin çıkarımda bulunma, eleştirel düşünme, sorgulama, analiz etme, görsel okuma, akıl yürütme becerilerini kullanmaları ve geliştirmeleri hedeflenmektedir (MEB, 2018: 8).

Türkçe Dersi Öğretimi Programında (2018), öğrenme ve öğretme süreçlerinde kullanılmak üzere metin türleri hikâye edici, bilgilendirici ve şiir olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerin büyük bir kısmı ders kitabına seçilecek bu metin türleri aracılığıyla sağlanmaya çalışılmaktadır. "Türkçe derslerinde yapılan farklı türlere dayalı okuma eğitimi etkinlikleri ile öğrencilerin söz varlığı, dili kullanma becerileri, metin kavrama stratejileri ve teknikleri edinmeleri sağlanır, ayrıca okuma alışkanlıkları ve ilgileri de geliştirilmeye çalışılır. Öğrencilerin tartışmacı ve ikna edici, doğrudan bilgi verici metinleri kavrama becerilerini geliştirmek için öğretici/bilgilendirici metinlerin yanında, onların etkin dili kullanabilme gücünü geliştirmek için çok anlamlı yapıları içeren şiir, öykü, masal, fıkra gibi yazınsal/edebî metinlerden de yararlanılır" (Karatay, 2014b: 234-235). Ders kitabına metin seçimi yapılırken çocukların ilgileri, gereksinimleri de dikkate alınmalıdır. Seçilen metinler onların duygu ve düşünce dünyalarını olumlu bir şekilde etkilemeli, gelişimlerini sağlamalıdır (Sever, 2013: 20).

Metin, "kendisini oluşturan tümce dizilerinin birbirlerine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleriyle bağlanarak bir anlam bütünlüğü oluşturmasıyla meydana gelen, belli bir amaçla üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılan yazılı ya da sözlü bir dilsel ürün" dır (Onursal, 2003: 124). Aksan (1993: 257) da metni "bir iletişim sırasında gerçekleşen, birbirleriyle ve dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözcükler bütünü" olarak tanımlamaktadır. Aktaş'a göre ise metin, "çok farklı düzeylerde, dille iletişimde bulunmak amacıyla oluşturulan anlatma ve anlaşma aracıdır" (Aktaş, 2015: 15). Hartman ve Allison (1996: 111) metni, "bir fikrin veya tecrübenin yazılı olarak ifade edilmesi" şeklinde tanımlamıştır. Günay'a (2013: 45) göre ise metin, "başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı" olarak tanımlanabilir. Alanyazında "metin" tanımlarına bakıldığında iletişim kurma işlevinin ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca metin olma özelliğini sağlayabilmesi için birtakım ölçütleri de taşımaları gerektiği de görülmektedir.

Türkçe öğretiminde temel araç olarak kullanılan metinlerin, yapılan tanımlarda belirtildiği gibi, bir düzen içinde oluşturulması veya seçilmesi gerekmektedir. Metinlerin metinsellik ölçütlerine de uygun olması gerekir. Nitelikli bir Türkçe öğretimi için metin seçiminde metinleri inceleyen bilim alanı olan metindilbilimin ilke ve verilerinden yararlanmak gerekir. Metindilbilim "bir metni meydana getiren

tüm unsurların belirli metotlarla dilbilimsel olarak analizini yapan dilbilim sahasıdır.” (Demirci, 2017: 243). Metindilbilim, çağdaş dilbilim araştırmaları sonucu dil çalışmalarında tümcenin ötesine geçilmesini olanaklaştıran ve metin yapısını temel alarak metin- içi anlam üretimini inceleyen bir disiplin olarak gelişmiştir (Dilidüzgün, 2017: 5). Metindilbilimi bir metnin yapısını, düzenlenişini ve işleyişini incelerken tümceler arasındaki göndermeleri, bağlantı ögelerini, dil içi ve dil dışı bağıntıları ele alır (Korkut ve Ayırır, 2016: 173). Metni oluşturan ögeler arasındaki bağlar, ilişkiler ve metnin bütün olarak yapısı ve işlevini inceleme konusu yapan metindilbilim, üretilen metinlerin daha işlevsel olmasına, alımlanmasına ve yorumlanmasına katkı sağlamaktadır. Metindilbilim çalışmalarının en önemli amaçlarından biri, metin olan ile olmayanın ayırt edilmesini sağlayan ölçütler geliştirmektir. Metindilbilim, bu ölçütleri geliştirebilmek için metinlerin yapılarını ve iletişimsel işlevlerini irdeler, böylece metni oluşturan genel kural ve koşulları belirler. Bir metin bilimi, metinler ve metin türlerine özgü ortak ve farklı özellikleri saptayarak bunları betimleyip açıklayabilmelidir (Beaugrande ve Dressler, 1981: 3).

Öğrencilerin metinleri anlayabilmeleri ve metin üretebilmeleri, kısaca doğru iletişimde bulunabilmeleri için gerekli donanımları edinmeleri, iyi metin örnekleriyle karşılaştırılmalarına bağlıdır. Öğrencilerin karşılaştıkları metinlerin metinsellik özelliklerini de taşımaları gerekir. Metinsellik, “bir metni, metin olmayan tümce ya da sözce topluluğundan ayırmak için başvuru ölçütleri ya da bir metnin oluşması için gerekli koşullar olarak düşünülür” (Toklu, 2009: 127). Beaugrande ve Dressler (1981) metni iletişimsel bir olgu olarak ele alırlar, kelime ve cümleler dizisinin metin olarak değerlendirilebilmesi için yedi özelliğe sahip olması gerektiğini savunurlar. Bu özellikler, “bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık” olarak saptanmıştır. Metne ait bu özellikler kaynaklarda metinsellik (textuality) ölçütleri olarak ifade edilmektedir. Metinsellik ölçütleri değişik kaynaklarda farklı ad ve sınıflandırmalarla tanımlanmaya çalışılmış, metinde işlenen anlamdan hareketle iki türlü sınıflandırmanın yaygın olduğu belirlenmiştir:

- ❖ Metin merkezli ölçütlere göre yapılan sınıflandırmalar şunlardır: Bağdaşıklık, tutarlılık.
- ❖ Kullanıcı merkezli ölçütler açısından yapılan sınıflandırmalar: Amaçlılık, durumsallık, bilgi vericilik, kabul edilebilirlik, metinler arasılık (Beaugrande & Dressler, 1981).

Bağdaşıklık (Cohesion): Metnin yüzey yapısındaki ögelerin birbiriyle olan ilişkiler ağıdır (Kerimoğlu, 2016: 237). Günay’a (2013: 72) göre bağdaşıklık, bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dile ait özelliklerin tümüdür. Halliday ve Hasan’a (1976) göre, metinde beş temel bağdaşıklık ögesi vardır:

1. *Gönderim (reference):* Dilin yeterli, etkili ve akıcı biçimde kullanılmasını sağlamak, metindeki konuları alıcının beyninde aktif tutmak ve metinde konu bütünlüğünü oluşturmak için metindeki bazı

sözcük, kavram ya da düşünceler metin boyunca farklı dilsel ögelerle yinelenir ve bu dilsel ögeler gönderim ögeleri olarak ifade edilir.

2. *Değiş tirim (substitution)*: Dilbilgisel bağlaşıklık düzeneklerinden bir diğ eri de metin içinde yer alan bir ad, eylem ya da tümce gibi herhangi bir ögenin yerine başka bir ögenin kullanılmasıdır.

3. *Eksilt ili yapı (ellipsis)*: Eksilti, metin içindeki bir olguyu metinde anlam kaybına yol açmayacak şekilde atarak yinelemedir.

4. *Bağ laç lar (conjunctions)*: Bağ layıcı alt türü olarak bağ laç lar, metin küçük ölçekli yapısında ardış ık sözceler arasındaki anlamsal ilişkilerin metin alıcısı tarafından açık olarak algılanmasını sağlayan belirginleştirici ögelerdir.

5. *Sözcüksel Bağ daşıklık (lexical cohesion)*: Metnin küçük ölçekli yapısı bağ lamında daha çok görevsel dilsel birimlere işleyen dilbilgisel bağlaşıklığın yanı sıra sözlüksel birimlerin kullanımını içeren sözcüksel bağlaşıklık, büyük ölçekli yapıyı oluşturmada dilsel düzenlemelere olanak sağ lar (Dilidüzgün, 2017: 51- 63).

Tutarlılık: Tutarlılık, metindeki mantıksal bağlantı olarak da ifade edilir. Tutarlılık, “metinde işlenen konu ve okura iletilmek istenen ana düşüncenin anlam ve mantıksal bütünlük sağlayacak şekilde işlenmesidir.” (Karatay, 2014a: 75).

Amaçlılık (intentionality): Amaçlılık, metin üretici ve onun niyetiyle ilgilidir. Her metnin bir amacı vardır. Bilgi verme, estetik haz uyandırma vb. metnin amacı okurla kurduğ u ilişkide aranır (Kerimoğ lu, 2016, s. 238).

Kabul edilebilirlik (acceptability): Kabul edilebilirlik, metnin okuyucu tarafından çözümlenebilme durumu ile ilgilidir. Kabul edilebilirlik, metin aracılığ ıyla herhangi bir konuda yazar ile okuyucusu arasındaki bilgi paylaşımıdır. Metnin yazarı ile okuyucu arasında işbirliğ i kurulamıyor, metin okuyucu tarafından rasyonel olarak anlamlandırılmıyorsa, kabul edilebilirliğ i yok demektir. Metin amaçlılığ ının; bağ daşıklık ve tutarlılık özelliklerine sahip olmasının da temel nedeni onu kabul edilebilir kılmaktır (Karatay, 2014a).

Bilgi Vericilik (informativity): Bilgilendiricilik, metnin, bilgi taşıma özelliğ iğ idir. Halliday ve Hasan’a (1976, s. 326) göre her bilgi birimi iki parçadan oluşur. Dinleyici ve okuyucuların başka kaynaklardan ulaşabileceğ i “eski bilgi” ve diğ er kaynaklardan ulaş ilamayacak “yeni bilgi”.

Durumsallık (situationality): Durumsallık, metnin bulunduğ u çevre ve dili kullanan insanların ona yükledikleri anlamla ilgilidir. Metin, içinde gerçekleş tiğ i fiziksel çevreye karşı duyarlı olduğ undan durumsallık özelliğ i taşı r ve durum metnin anlamını değ işt irebilir (Karatay, 2014a).

Metinler Arasılık (intertextuality): Metinler arasılık kavramı, bir metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkiyle ilgili bir ölçüttür (Kerimoğlu, 2016: 238).

Alanyazın tarandığında Türkçe ders kitabındaki metinlere yönelik farklı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Yılmaz ve Topal (2010) “Türkçe öğretiminde metindilbilimsel çözümleme yönteminin uygulanması” adlı çalışmada anlatı metinlerin anlaşılmasında ve öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde metindilbilimsel çözümleme yönteminin geleneksel yöntemlere göre daha başarılı olduğunu tespit etmiştir. Mert (2011) tarafından da 8.sınıf Türkçe ders kitabı metinleri metinsellik ölçütleri yönüyle incelenmiş ve metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumsuz olduğu görülmüştür. Benzer çalışmalar Aydın ve Yangil (2013), Güven, Bal ve Halat (2014a), Güven, Bal ve Halat (2014b) ve Onan ve Arısoy (2013) tarafından da gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda da metinlerin büyük çoğunluğunun metinsellik ölçütlerini tam olarak karşılamadıkları görülmüştür.

Bu çalışmanın amacı da 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici, şiir ve hikâye edici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumlu olup olmadığını incelemektir. Bu çalışmadan elde edilecek bulgular, bundan sonra hazırlanacak kitaplara seçilecek metinler için yol gösterici olacaktır. Bu açıdan yapılan çalışma önem taşımaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinler metinsellik ölçütleriyle uyum göstermekte midir?

2. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici metinler metinsellik ölçütleriyle uyum göstermekte midir?

3. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan şiir metinleri metinsellik ölçütleriyle uyum göstermekte midir?

4. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik puanları (OP) ve okunabilirlik düzeyleri nedir?

Yöntem

Evren ve Örneklem

Bu betimsel çalışma ortaokul 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinleri metinsellik ölçütleri yönüyle uyumlu olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2017–2018 eğitim öğretim yılında ilköğretim okullarının 5. sınıflar için 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen ve “MEB” yayınevince hazırlanan Türkçe ders kitaplarında bulunan toplam 40 metin oluşturmaktadır. Her temadan ikişer metin seçilerek

de araştırmanın örnekleme oluşturulmuştur. Örnekleme seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi (Yıldırım ve şimşek, 2013: 136) kullanılmıştır. Örnekleme yönteminin sonucunda 2018 yılı Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen metin tür ayırımı göz önünde bulundurularak metin seçimi yapılmıştır. Her temadan iki metin olmak üzere toplam 16 adet metin araştırmanın inceleme kapsamına alınmıştır.

Veri Toplama

Araştırmanın verileri, doküman inceleme yöntemi ile toplanmıştır. Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve şimşek, 2013: 217). Araştırmada veri toplama aracı olarak MEB yayınevince 2017- 2018 eğitim öğretim yılı için hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabı kullanılmıştır. Belirlenen maksimum örnekleme yöntemi sonucunda 6 tane hikâye edici (Oyuncak, Bilmeyen Var mı?, Karagöz Hacivat- İncelik, Forsa, Kar Tanesinin Serüveni, Püf Noktası), 5 tane bilgilendirici (Uzayda Bir Gün, Bir Dâhiyle Konuşmak, Okuma Kitaplarım, Anadolu'nun Cirit Oyunları, Reçete) ve 5 tane de şiir (Çocukluk, Mustafa Kemal'in Kağnısı, Anadolu Sevgisi, Kitabın Serüveni, Cazgır) olmak üzere toplam 16 metin, metinsellik ölçütleri bakımından incelenmiştir.

Veri Analizi

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerinin metinsellik ölçütleriyle uyumluluğunu incelemek amacıyla İşeri'nin (2014) çalışmasında belirlenen metinsellik ölçütleri kullanılmıştır. İşeri (2014) metinsellik ölçütlerini üç başlık altında incelemiştir. Bunlar metin merkezli, okur merkezli ve diğer özellikler şeklinde dir. Metin merkezli ölçütler başlığı altında metinler "gönderimsel, değiştirmeye dayalı, bağlaçlara dayalı, eksiltiye dayalı, yinelemeye dayalı, eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık", "konu birliği/sürekliliği", "başlık ve içerik açısından uyum" ve "paragraflar/ bölümler arası uyum" ölçütleri açısından incelenmiştir. Okur merkezli ölçütler başlığı altında da metinler "amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik ilkesine uygunluk", "belirgin bir ileti taşıma", "iletinin öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılır olma", "sınıf düzeyine uygun bir dil kullanma" ve "okunabilirlik" ilkesi açısından değerlendirilmiştir. Diğer özellikler başlığı altında da metinler "yazım ve noktalama", "ilgi çekme", "Türk Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygunluğu", "Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer vermeme", "Türk toplumunun kültürünü yansıtırma", "Türkçe programında belirtilen kazanımları kazandıracak nitelikleri taşıma" ve "görsel ögeler" yönüyle değerlendirilmiştir. Bu çalışmada da ders kitabındaki metinler, türlerine göre ayrıştırılarak, ölçütleri karşılama durumlarına göre incelenmiştir. Her bir ölçütün karşısındaki kutucuğa, ölçütleri karşılama durumlarına göre var /uygun, kısmen, yok / uygun değil seçeneklerine işaret konmuştur. Tespit edilenler örneklendirilerek yorumlanmıştır.

Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin hesaplanmasında ise Çetinkaya (2010) tarafından oluşturulan okunabilirlik formülü kullanılmıştır. Çetinkaya'nın okunabilirlik formülünde iki ölçüm kullanılmaktadır: (1) Ortalama sözcük uzunluğu, (2) Ortalama tümce uzunluğu. Metinlerin okunabilirliklerini hesaplarken sözcüklerin, tümcelerin ve hecelerin sayılması gerekmektedir. Ortalama tümce uzunluğunu bulmak için toplam sözcük sayısı, toplam tümce sayısına bölünür; ortalama sözcük uzunluğunu bulmak için ise toplam hece sayısı toplam sözcük sayısına bölünür. Aşağıda yer alan okunabilirlik formülü denklemi içindeki yerlerine elde edilen veriler girilerek metnin okunabilirlik düzeyi ortaya çıkarılmış olur.

Metinlerin okunabilirlik düzeyini belirleyen formül denklemi şu şekildedir:

$$OP= 118,823- 25,987 \times OSU- 0,971 \times OTU$$

OP= Okunabilirlik Puanı

OTU= Ortalama tümce uzunluğu

OSU= Ortalama sözcük uzunluğu

Çetinkaya'nın (2010) önerdiği bu formüle göre okunabilirlik puanları ve düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 1. Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması

Puan	Okuma Düzeyi	Sınıf Seviyesi
51+	Bağımsız Okuma	5., 6. ve 7. Sınıf
35- 50	Eğitsel Okuma	8.ve 9. Sınıf
0-34	Engelli Düzey	10., 11., 12 sınıf

Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği

Nitel veri analizlerinde araştırmacı araştırmanın geçerliliğini sağlamak için veri toplama ve analizini nasıl gerçekleştirdiğini açıklamaları gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 292). Bu çalışmada da, araştırma sonuçlarına ulaşılırken alanyazın taranmış, ilgili konu ile ilgili yapılmış çalışmalar incelenmiş, çalışmalardan elde edilen bulgularla karşılaştırılarak sonuçlar yorumlanmıştır. Dış geçerliliğini sağlamak için araştırmanın tüm aşamaları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Araştırmanın güvenirliliğini sağlamak adına veri kaynakları, çalışmanın kapsamına giren metinler belirtilmiş, hangi ölçütlere göre değerlendirildiği ve hangi okunabilirlik formülünün kullanıldığı belirtilmiştir. Ölçme sonuçlarının güvenirliliğini sağlamak için kullanılan yöntemlerden bir tanesi de değerlendirmeciler arası tutarlılıktır (Büyüköztürk vd., 2015: 114). Bu doğrultuda çalışmanın güvenirliliğini sağlamak adına rastgele seçilen 6 metin diğer bir alan uzmanı tarafından çözümlenmiş, elde edilen bulgular, Miles ve Huberman (1994: 64) tarafından ortaya konulan aşağıdaki formülle karşılaştırılarak hesaplanmıştır.

$$\text{Güvenirlik: Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}) \times 100$$

Yapılan hesaplama neticesinde araştırmının güvenilirliği .94 olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonucun .70'in üzerinde çıkması bu çalışmanın güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Bulgular

Hikâye Edici Metinlerin Metinsellik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 2. İncelenen hikâye edici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Metin Merkezli Özellikler

Ölçütler (Hikâye Edici Metinler)	Oyuncak	Bilmeyen Var mı?	Karagöz Hacivat- İncelik	Forsa	Püf Noktası	Kar Tanesinin Serüveni
Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	-	-	✓
Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	✓	✓	-	✓	✓	✓
Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	✓	✓	-	✓	✓	✓

Tablo 2'deki bulgulara göre araştırmaya dâhil olan bütün hikâye edici metinlerde gönderimsel bağdaşıklık ögesine yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili metinlerde yer alan bazı gönderim ögelerinin kullanıldığı yerleri şöyle gösterebiliriz:

"Kızımla iki torunumun evden çıkmasını bekliyorum. Pencereden dışarı bakıyorum, onlar gözden kayboluncaya kadar." (Artgönderim. Oyuncak, s. 10).

"İlk iki kıtada sorun yok. Onları zaten biliyorum." (Artgönderim. Bilmeyen Var mı?, s. 40)

"Hazır elimde para varken doğru oduncuya gittim. Beş on çeki odun aldım. Oradan kömürçüye gittim. Beş on çuval da kömür aldım. Odunları odunluğa, kömürleri de kömürlüğe yerleştirdim." (Artgönderim. Hacivat Karagöz- İncelik, s. 79).

“Ünlü Türk kaptanı Kara Memiş esir düşmüştü. Onu, kırk yıl forsa olarak çalıştırdılar.” (Artgönderim. Forsa, s. 138).

“Böylece çirak da bu sanatın püf denilen noktasını öğrenmiş olur.”(Gösterme sıfatı ile artgönderim, Püf Noktası, s. 88).

“Yerde bir karıştan fazla kar birikmişti. Birden iri bir kar tanesinin pencerenin önünden aşağı doğru savrulduğunu gördüm. Camı açıp avucumu uzattım. Avucuma yavaşça kondu. Bembeyaz, tertemizdi. Ağırılığı yok gibiydi.

Neden onu avucuma almıştım? Onunla tanışabilecek miydim? Bana başından geçenleri anlatabilir miydi?” (Artgönderim. Kar Tanesinin Serüveni, s. 234).

Tablo 2’deki bulgulara baktığımız zaman “Forsa” ve “Püf Noktası” metinlerinde değiştirmeye dayalı bağdaşık ögesine rastlanılmamıştır. Diğer metinlerdeki değiştirmeye dayalı bağdaşık ögelere ise şöyle örnekler verebiliriz:

“En sevdiğim, elektrikli tren. Özene bezene rayları yerleştiriyorum; lokomotif, vagonları koyuyorum rayların üstüne; basıyorum düğmeye. Sahici lokomotif gibi... Çuf çuf çuf! Uzaniyorum yere; trenin gidişini, istasyonda duruşunu, sonra yeniden hareket edişini, arada bir lokomotiften “düt” diye düdük sesi çıkarmasını seyretmek o kadar hoş oluyor ki... Çuf çuf çuf!. Bayılıyorum torunlarımın oyuncak trenleri ile oynamaya. Altmış yaşını çoktan geçmiş birinin, oyuncaklarla böyle oynaması garip gelebilir çoğu kişiye. Belki de gerçekten öyle.” (Oyuncak, s.10).

“Karagöz: Sabah sabah seni görenin günü nasıl aydın olur?

Hacivat: Efendim, öyle demezler.” (Karagöz ile Hacivat- İncelik, s.78-79).

“Yükseldikçe aşağıda kalan her şey küçülüyordu. Evler, ağaçlar, kayalar, yollar... Her şey, ama her şey küçücük kalıyordu. Milyonlarca damlacık buhar olmuş, denizden ayrılmış, gökyüzüne tırmanıyorduk. Büyük bir değişme... Sizce de öyle değil mi?” (Kar Tanesinin Serüveni, s. 235).

Tablo 2’deki bulgulara göre bütün metinlerin bağlaçlara dayalı bağdaşıklık ögesini taşıdığı görülmektedir. Metinlerden alıntı yoluyla şöyle örneklendirilebilir.

“Bu yaşta olmama rağmen ben de seviyorum oyuncaklarla oynamayı!” (Oyuncak, s. 10).

“En başta sorduğum sorumu geri alıyorum ve düzeltiyorum.” (Bilmeyen Var mı?, s. 43).

“Gel aşağıya da biraz konuşalım.” (Karagöz ile Hacivat- İncelik, s. 78).

“Hayır, ben de beraber cenge çıkacağım.” (Forsa, 140).

“Böylece çirak da bu sanatın püf denilen noktasını öğrenmiş olur.” (Püf Noktası, s. 88).

“Hazar Denizi’nden buhar olup uçtuğumu biliyordum. **Ama** şimdi neredeydik?” (Kar Tanesinin Serüveni, s. 235).

Tablo 2’deki bulgulara göre, bütün metinlerin eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşıdığı görülmektedir. Öykülerde eksilti yapılan öğelerin çoğunlukla özne görevinde olan kişi adları olduğu gözlemlenmektedir. Eksiltiye dayalı bağdaşıklığa şu örnekleri verebiliriz:

“**(Ben)** Kızım ile iki torunumun evden çıkmasını bekliyorum.” (Oyuncak, s. 10).

“Alicığım **(senin)** neyin var?” (Bilmeyen Var mı? s. 40).

“Neyse Karagöz’üm, sonunda benim suçum olmadığı anlaşıldı, **(beni)** bıraktılar.” (Karagöz ile Hacivat-İncelik, s. 81).

“**(onlar)** İhtiyarın kollarına girdiler.” (Forsa, s. 140).

“Nihayet ustasına gider ve **(ona)** durumu anlatır.” (Püf Noktası, 88)

“**(Biz)** Biliyorduk, gökyüzü bizi taşımayacaktı.” (Kar Tanesinin Serüveni, s. 236).

Tablo 2’ye bakıldığında bütün metinlerde yinelemeye dayalı bağdaşıklığın görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

“Bayılıyorum torunlarımın **oyuncak** trenleri ile oynamaya. Altmış yaşını çoktan geçmiş birinin, **oyuncaklarla** böyle oynaması garip gelebilir çoğu kişiye. Belki de gerçekten öyle. **Oyuncaklarla** oynamak aslında çocukların hakkı.” (Oyuncak, s. 10).

“Açarız her akşam biz bu **perdeyi**,

Neşeyle izleyin siz bu **perdeyi**.” (Karagöz ile Hacivat-İncelik, s.78).

“Bir değil, iki değil, dile kolay, tam on **kıta!** (...) İstiklal Marşı’nın on **kıtasını** ezberlemem gerek. (...) İlk iki **kıtada** sorun yok... (Bilmeyen Var mı?, s. 40).

“**İhtiyarlayınca** çiftçi onu azat etti. (...) **İhtiyar** durmadı. (...) **İhtiyar**, Türklerin yanına varınca önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı. (Forsa, s. 138- 139).

“Sana demedim mi evladım; sen bu işin **püf noktasını** henüz öğrenmedin, bu sanatın bir **püf noktası** vardır... Ben de sana **püf noktasını** göstereyim” (Püf Noktası, s.88).

“**Kar taneleri** havada uçuşuyor, sallanıyor, titreyerek yere iniyorlardı. (...) Birden iri bir **kar tanesinin** pencerenin önünden aşağı doğru savrulduğunu gördüm. (...) **Kar tanesi** sözünü tamamlayamadı, sustu.” (Kar Tanesinin Serüveni, s.234- 236).

Tablo 2’ye bakıldığında bütün metinlerde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklığa rastlanıldığı görülmektedir. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

“Çuf çuf çuf... oyuncak trenleri... istasyon... ray...” (Oyuncak, s.10)

“Öğrencilik... ödev... ezberlemek... İstiklal Marşı... öğretmen...” (Bilmeyen Var mı?, s. 40).

“Oyunları oyunluğa, kömürleri de kömürlüğe yerleştirdim.” (Karagöz ile Hacivat- İncelik, s. 79).

“Forsa... kadirga... yelken... donanma... gemi...” (Forsa, 138).

“Usta... kalfa... testi... küp... vazo... tezgah...” (Püf Noktası, s.88).

“Gökyüzü... bulut... kar tanesi... kar... kış... su...” (Kar Tanesinin Serüveni, s. 234).

Metin merkezli ölçütler içerisinde yer alan konu birliği/sürekliliği ve paragraflar / bölümler arası uyum “Karagöz- Hacivat metni dışında diğer metinlerde bir sürekliliğin ve uyumun olduğu görülmektedir. Bir tiyatro metni olan “Karagöz ile Hacivat- İncelik” metninde konunun sürekli değiştiği ve bölümler arası uyumun da olmadığı görülmektedir. Bütün metinlerde başlık ve içerik arasında uyum olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. İncelenen hikâye edici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Okur Merkezli Özellikler

Ölçütler (Hikâye Edici Metinler)	Oyuncak	Bilmeyen Var mı?	Karagöz ile Hacivat-İncelik	Forsa	Püf Noktası	Kar Tanesinin Serüveni
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	✓	✓	–	✓	✓	✓
Metinler kabul edilebilirlik ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır)	✓	K	–	✓	✓	✓
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	✓	✓	–	✓	✓	✓
Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılabilir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler, okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir niteliktedir.	–	✓	✓	–	–	–

Amaçlılık, okuma sürecinin sonunda metindeki ayrıntılar atıldıktan –silme ve genelleme yapıldıktan sonra geriye kalan (özet) kısım, yazarın metni oluşturmasına kaynaklık eden amacı, ana düşüncesi, temel iletisi, izleğidir (Karatay, 2014a, s. 77). Bu açıdan metinler incelendiğinde “Karagöz ile Hacivat- İncelik” amaçlılık ilkesine uygun değildir. Diğer metinler belirgin bir ileti taşıdığı için hem

amaçlılık ilkesi hem de belirgin bir ileti taşıma ölçütünü sağlamaktadırlar. “Oyuncak” metninde her yaşta oyuncularla oyunlar oynanabileceği, “Bilmeyen Var mı?” metninde herkesin İstiklal Marşı’nı ezbere bildiği, “Forsa”da esaret altında yaşayan yaşlı bir Osmanlı gemicisinin yıllar sonra özgürlüğüne kavuşması, vatan ve bayrak sevgisi ele alınırken, “Püf Noktası” metninde her işin bir inceliği olduğu, sabırlı hareket etmek gerektiği, “Kar Tanesinin Serüveni” metninde ise karın nasıl oluştuğu ele alınmaktadır. “Bilmeyen Var mı?” metni yeni bilgi sunma açısından pek zengin değildir. Bu nedenle “K” harfi ile işaretlenmiştir. “Karagöz ile Hacivat- İncelik” metni ise yeni bilgi sunma açısından tamamen yetersizdir. Metinler öğrencilerin artalan bilgileri ve dilin sınıf düzeyine uygun olarak kullanımı açısından uygundur. Metinlerin okunabilirlik puanları ise Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Hikâye edici metinlerin okunabilirlik düzeyleri

METİNLER	OSU	OTU	OP	OD
Oyuncak	2,690	6,675	42,449	Eğitsel Okuma
Bilmeyen Var mı?	2,316	5,698	53,098	Bağımsız Okuma
Karagöz Hacivat- İncelik	2,383	6,180	50,885	Bağımsız Okuma
Forsa	2,635	4,952	45,538	Eğitsel Okuma
Kar Tanesinin Serüveni	2,720	5,024	43,256	Eğitsel Okuma
Püf Noktası	2,344	15,000	43,355	Eğitsel Okuma

İncelenen hikâye edici metinlerin okunabilirlik puanlarına bakıldığında “Bilmeyen Var mı?” ve “Karagöz ile Hacivat- İncelik” metinlerin beşinci sınıf düzeyi olan “Bağımsız Okuma” olarak tespit edilmiş, diğer metinlerin okunabilirlik seviyeleri “Eğitsel Okuma” olarak belirlenmiştir, bu metinlerin okunabilirlik düzeylerinin öğrenci seviyelerine uygun olmadıkları görülmüştür.

Tablo 5. İncelenen hikâye edici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Diğer Özellikler

Ölçütler (Hikâye Edici Metinler)	Oyuncak	Bilmeyen Var mı?	Karagöz Hacivat - İncelik	Forsa	Püf Noktası	Kar Tanesinin Serüveni
Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek niteliktedir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin amaçlarına temel ilkelerine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi

Seçilen metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.	✓	✓	✓	✓	✓	–
Metinler, Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek nitelikleri taşımaktadır.	K	K	K	K	K	K
Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓

İncelenen beşinci sınıf hikâye edici metinlerin tamamı yazım ve noktalama bakımından uyumludur. Metinlerin ise öğrencinin ilgisini çekebilecek nitelikte olduğu görülmektedir. Seçilen metinler Türk Milli eğitiminin amaçlarına ve temel ilkeleriyle uyumludur. İncelenen metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmediği görülmüştür. Seçilen metinler arasında “Kar Tanesinin Serüveni” metni hariç diğer metinlerde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler bulunmaktadır. “Oyuncak” metninde oynanan oyunlar, “Bilmeyen Var mı?” metninde insanların İstiklal Marşı ile ilgili tutumları, “Karagöz ile Hacivat- İncelik” metnindeki yaşanan durumlar karşısında neler söyleneceği, “Forsa” vatan ve bayrak uğruna şehit olma, “Püf Noktası” metninde usta çırak ilişkisi, testinin yapımı gibi Türk toplumunu yansıtan özellikler bulunmaktadır. Metinler, Türkçe Öğretimi Programındaki kazanımların hepsini kazandıracak nitelikte olmadıkları için “K” işareti ile işaretlenmiştir. İncelenen metinler görsel öğelerle de desteklenmiştir.

Bilgilendirici Metinlerin Metinsellik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 6. İncelenen bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Metin Merkezli Özellikler

Ölçütler (Bilgilendirici Metinler)	Uzayda Bir Gün	Bir Dâhiyle Konuşmak	Okuma Kitaplarım	Anadolu'nun Cirit Oyunları	Reçete
Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	–	–	–
Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓

Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	K	✓	✓	✓	✓

Tablo 6'daki bulgulara göre bütün metinlerin gönderimsel bağdaşıklık taşıdıkları görülmektedir.

Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

*“Uluslararası Uzay İstasyonu’na hepimiz hoş geldiniz! **Burası**, yeryüzünden 400 kilometre yüksekte, Dünya’nın yörüngesinde dolanan bir araştırma merkezi.”* (Artgönderim. Uzayda Bir Gün, s. 104).

*“...**Sinanoğlu**, defalarca televizyonlara çıkmış, gazete ve dergi yazılarıyla gündeme gelmişti. Ve ben ne yazık ki **ondan** haberdar değildim...”* (Artgönderim: Bir Dahiyle Konuşmak, s.118).

*“**Okuma kitaplarımızı**, en sevdiğimiz dostlar gibi hiçbir zaman unutamayız. Sevgili okuma kitaplarımız! **O kitaplar**, aylara bölünmüştü.”* (Artgönderim. Okuma Kitaplarım, s. 164).

*“Aramızda **bir anlaşmazlık** oldu, yiğitlerimiz **bunu** bir onur meselesi yaptılar.”* (Artgönderim. Anadolu’nun Cirit Oyunları, s.195).

*“İlk mektepte okuduk, biliyoruz. Her mevsim geldiğinde **onunla** ilgili “hazırlıklar” yapılır: “**Sonbahar hazırlıkları, kış hazırlıkları**” gibi.”* (Öngönderim. Reçete, s.228).

Bilgilendirici metinler arasında sadece “Uzayda Bir Gün” ve “Bir Dâhiyle Konuşmak” adlı metinlerde değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ögesi tespit edilmiştir. Diğer metinlerde bu ögeye rastlanılmamıştır. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

*“**Yiyeceklerin her biri**, birer porsiyonluk küçük paketler hâlinde yeryüzünde hazırlanıyor. Uzun süre dayanmaları için **bunlardan bazılarının** suyu alınmış, bazıları da dondurulmuş oluyor.”* (Uzayda Bir Gün, s. 105).

*“Düşünüyorum, **öyleyse** varım.”* (Bir Dâhiyle Konuşmak, s.119).

Tablo 6’ya göre araştırma kapsamındaki bilgilendirici metinlerin tamamı bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşıdıkları görülmektedir. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

*“Duş almak yerine de bedenlerini ıslak ve sabunlu bir havluyla silip kurulanıyorlar. Dişlerini de yutulabilen bir diş macunuyla fırçalıyorlar. **Çünkü**, banyodan çevreye saçılan su damlaları uzay aracının sistemlerine zarar verebilir.”* (Uzayda Bir Gün, s. 106).

*“... ben ne yazık ki **ondan** haberdar değildim...”* (Bir Dâhiyle Konuşmak, s. 118).

*“Bu unutmadığım eski okuma kitaplarından bugün bir tanesi bile bende yok... **Bu yüzden** yangında yanmış kitaplar gibi sayfalarının çoğu eksik.”* (Okuma Kitaplarım, 165).

“Güreş gibi, cirit **de** millî ve geleneksel bir “ata sporu” sayılır.” (Anadolu’nun Cirit Oyunları, s. 194).

Tablo 6’daki bulgulara göre bütün metinlerin eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşıdığı görülmektedir. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

“(Onlar) Hızla temizlenip kahvaltı ettikten sonra, yeryüzündeki görev kontrol ekibiyle yapacakları günlük toplantıları için hazırlanırlar.” (Uzayda Bir Gün, s. 104).

“(Ben) Yanılmamıştım.” (Bir Dâhiyle Konuşmak, s.118).

“Sevgili (benim) okuma kitaplarım!” (Okuma Kitaplarım, s. 164).

“Karşı obanın ileri gelen yaşlılarıyla konuşur, (onlarla) anlaşılır...” (Anadolu’nun Cirit Oyunları, s. 194).

“(Biz) İlk mektepte okuduk (biz) biliyoruz.” (Reçete, s. 228).

Tablo 5’e göre bütün metinlerin yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşıdıkları görülmektedir. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

“Uzay İstasyonu’nun içinde, tüm aygıtların ve mobilyaların önünde tutamaklar olur. (...) Uzay İstasyonu’nda hiçbir şey ortada bırakılmaz! (...) Uzay İstasyonu’nda banyo yapmak yok! (Uzayda Bir Gün, s. 106).

“Bilim dünyasına değerli bilim adamları yetiştiriyor. Bilimsel alanda yaptığı son derece önemli işler dışında hayatını eğitimin Türkçe yapılmasının önemine ve Türk kimliğinin hak ettiği yere gelmesine adıyor.” (Bir Dâhiyle Konuşmak, s.119).

“Okuma kitaplarımızı, en sevdiğimiz dostlar gibi hiçbir zaman unutamayız. Sevgili okuma kitaplarım! (...) Okuma kitaplarımdaki son parçalara baktıkça bunları düşünüyorum.” (Okuma Kitaplarım, s. 164-165).

“Anadolu’nun geleneksel seyirlik oyunları arasında cirit oyunlarının yeri büyüktür. Cirit oyunları, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur. Cirit oyunlarının tarihi çok eskilere gider.” (Anadolu’nun Cirit Oyunları, s.194).

“Hatta bununla da yetinmeyip, o katmerli güllerden edinip, bir güzel gül reçeli kaynatınız. Gülün ayrıca şurubu da olur bilirsiniz. Kızılıktan, kuşburnudan, nardan, gülden şurup-şerbet yapılır, hepsi de aromasız, katkısız şifa niyetine içilir, bir kenara not ediniz.” (Reçete, s.229).

Tablo 6’ya göre metinlerin tümü eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklığı taşımaktadır. Bunu şöyle örneklendirmek mümkündür:

“Uluslararası Uzay İstasyonu... Dünya... yörünge... astronot... deney... uzay araçları...” (Uzayda Bir Gün, s. 104).

“Bilim adamı... teori... kuram... üniversite...” (Bir Dâhiyle Konuşmak, s. 118).

“Ağaç... dal... tomurcuk... çiçek...” (Okuma Kitaplarım, s. 164).

“Geleneksel... cirit oyunları... güreş... seyirlik oyunları... ata sporu...” (Anadolu’nun Cirit Oyunları, s. 194).

“Kırlar... bahar... kuzukulağı... yemlik... madımak...” (Reçete, s.228).

Tablo 6’daki bulgulara göre metinlerin tümü konu birliği / sürekliliği taşımakta ve metinler başlık ve içerik açısından uyum göstermektedir. Paragraflar / bölümler arası uyum açısından bakıldığında ise “Uzayda Bir Gün” hariç diğer metinlerde uyumun sağlandığı görülmektedir. “Uzayda Bir Gün” metninin bazı paragrafları arasında uyumun olmadığı görülmüştür. Bu nedenle kısmen (K) imi konulmuştur.

Tablo 7. İncelenen bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Okur Merkezli Özellikler

Ölçütler (Bilgilendirici Metinler)	Uzayda Bir Gün	Bir Dâhiyle Konuşmak	Okuma Kitaplarım	Anadolu’nun Cirit Oyunları	Reçete
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler kabul edilebilirlik ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır)	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır.	K	✓	✓	✓	✓
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler, okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir niteliktedir.	-	-	-	-	-

Tablo 7’deki bulgulara göre metinlerin tümü belirgin bir ileti taşımaktadırlar. Bu nedenle metinlerin tamamı aynı zamanda amaçlılık ilkesine uygundur. Metinler öğrencilere yeni bilgiler sunmaktadır. Metinler öğrenciler tarafından benimsenecek nitelikleri taşıdığı için kabul edilebilirlik ilkesine de uygundur. “Uzayda Bir Gün” uzayda yaşam ile ilgili bilgileri içermektedir. Öğrencilerin tamamının uzay ile ilgili yeterli bilgisi olmayabilir. Bu nedenle kısmen işareti “K” ile işaretlenmiştir. Diğer metinler öğrencilerin art alanları bakımından anlaşılırdır. Metinlerde sürükleyici bir dil kullanılmıştır. Kullanılan dil sınıf düzeyleri açısından uygundur. Metinlerin okunabilirlik düzeyleri ise Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri

METİNLER	OSU	OTU	OP	OD
Uzayda Bir Gün	2,937	9,925	32,856	Engelli Düzey
Bir Dâhiyle Konuşmak	2,726	16,036	32,410	Engelli Düzey
Okuma Kitaplarım	2,872	8,000	36,428	Eğitsel Okuma
Anadolu'nun Cirit oyunları	2,692	10,704	38,472	Eğitsel Okuma
Reçete	2,773	8,929	38,083	Eğitsel Okuma

Tabloya bakıldığında incelenen metinlerin okunabilirlik ilkesi açısından çocukların düzeyine uygun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 9. İncelenen bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Diğer Özellikler

Ölçütler (Bilgilendirici Metinler)	Uzayda Bir Gün	Bir Dâhiyle Konuşmak	Okuma Kitaplarım	Anadolu'nun Cirit Oyunları	Reçete
Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek niteliktedir.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin amaçlarına temel ilkelerine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.	–	✓	✓	✓	✓
Metinler, Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek nitelikleri taşımaktadır.	K	K	K	K	K
Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓	✓

Tabloya bakıldığında bilgilendirici metinlerin yazım ve noktalama açısından uygun oldukları, öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikleri taşıdıkları görülmektedir. Metinlerin Türk Milli Eğitimin amaçlarına uygun oldukları; milli, kültürel ve ahlaki değerlere aykırı unsurları içermedikleri görülmektedir. “Uzayda Bir Gün” metni hariç diğer metinlerde Türk toplumuna ait özelliklerin olduğu görülmektedir. Metinlerin programda belirtilen kazanımların hepsini kazandırma olasılığı az olduğu için kısmen (K) imi ile belirtilmiştir. Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.

Şiir Metinlerinin Metinsellik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 10. İncelenen şiir metinlerinin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Metin Merkezli Özellikler

	Ölçütler (Şiir Metinleri)	Çocukluk	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Anadolu Sevgisi	Kitabın Serüveni	Cazgır
Metin Merkezli Özellikler	Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
	Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	-	-	-	-	-
	Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
	Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
	Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	-	✓	✓	-	✓
	Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	-	-	✓	-	✓
	Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	-	✓	-	✓	-
	Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	✓	✓	✓	✓	✓
	Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	-	✓	-	✓	-

Tablo 10'daki bulgulara göre şiir metinlerinin tümü gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

"Uçurtmam bulutlardan yüce,

Zıpızplarım pırl pırlıdır.

Ne güzel dönüyor çemberim;

Hiç bitmese horoz şekerim!" (İyelik ekleriyle art gönderim yapılmış. (Çocukluk, s.16)

"Öküzleriyle kardeş gibiydi Elif.

Yemezdi, içmezdi, yemeden içmeden onlar," (Art gönderim. Mustafa Kemal'in Kağnısı, s. 48).

"Sen bizim köyleri görmedin ki hiç,

Yolları toz, çamur, evleri kerpiç.

O kirli kabukta, o en temiz iç;

Hele bir yakından bakılsın da gör." (Artgönderim. Anadolu Sevgisi, s. 134).

“Bir dere boyunda ben

Upuzun bir kavaktım.

Ta dipten doruğa dek

Işıl ışıl yapraktım.” (Artgönderim. Kitabın Serüveni, s.172).

“Hey mübarek! Er meydanı bu meydandır.” (Cazgır, s. 208).

Tablo 10'daki bulgulara göre şiir metinlerinde değiştirmeye bağlı bağdaşıklık ögesine rastlanılmamıştır. Bağlaçlara dayalı bağdaşıklık ögesinin ise tüm metinlerde olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

*“Artık **ne** yaşım var, **ne** adım;”* (Çocukluk, s. 16)

*“**Sankim** elif elif uzuyordu, **inceliyordu.**”* (Mustafa Kemal'in Kağnısı, s.48).

*“Hele boz dumanlar çekilsin **de** gör.”* (Anadolu Sevgisi, s. 134).

*“Beni **de** serdi yere.”* (Kitabın Serüveni, s. 172).

“Hoy senin pehlivan dediğin şahan olup da uçandır.” (Cazgır, s. 208).

Tablo 10'daki bulgulara göre şiir metinlerinin tümünde eksiltiyeye dayalı bağdaşıklık bulunmaktadır. Bu durumu şöyle örneklendirmek mümkündür:

*“**(Benim)** Uçurtmam bulutlardan yüce,”* (Çocukluk, s.16).

*“Koma yollarda beni, **(ben)** kulun köpeğin olayım.”* (Mustafa Kemal'in Kağnısı, s. 48).

*“**(Sen)** Bilmezsin ovalar nasıldır bizde;”* (Anadolu Sevgisi, s. 134).

*“Çok şey geçti **(benim)** başımdan...”* (Kitabın Serüveni, s. 172).

*“Ateş alsın büklüm büklüm **(senin)** pazındaki kudret.”* (Cazgır, 208).

Tablo 10'daki bulgulara göre “Çocukluk” ve “Kitabın Serüveni” metinlerinde yinelemeye dayalı bağdaşıklık ögesi tespit edilememiştir. Diğer metinlerdeki yinelemeye dayalı bağdaşık ögeleri ise şöyle gösterilebilir:

*“**Kocabaş**, çok yaşlıydı, çok zayıftı,*

....

*Aman **Kocabaş**, ayağını öpeyim **Kocabaş**,”* (Mustafa Kemal'in Kağnısı, s. 48- 49).

*“Sen bizim dağları **bilmezsin***

....

Bilmezsin ovalar nasıldır bizde;” (Anadolu Sevgisi, s. 134)

“... **de gör**” (Dörtlüklerin sonunda tekrar etmektedir. Anadolu Sevgisi, s. 134)

“**Vur ha vur, vur davul, baş pehlivan havası.**

.....

Vur ha vur, vur davul, gürlemenin sırası.

.....

Vur ha vur, vur davul, dağları taşları titret.

.....

Vur ha vur davul, gök yerinden kaymalı” (Cazgır, s.208).

Tabloya bakıldığında sadece “Anadolu Sevgisi” ve “Cazgır” metinlerinde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık tespit edilmiştir. Bunu şöyle örneklendirmek mümkündür:

“Dağ... duman... yayla... yonca...” (Anadolu Sevgisi, s.134).

“Davul... pehlivan... pazı... güreş... peşrev...” (Cazgır, s.208).

Tablo 10’deki bulgulara göre “Mustafa Kemal’in Kağnısı” ve “Kitabın Serüveni” metinlerinde konu birliği / sürekliliği ve bölümler arasında uyum açısından uyum gözükürken diğer metinlerde uyum gözükmemektedir. Bütün metinlerin başlık ve içerik açısından uyumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 11. İncelenen şiir metinlerinin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Okur Merkezli Özellikler

	Ölçütler (Şiir Metinleri)	Çocukluk	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Anadolu Sevgisi	Kitabın Serüveni	Cazgır
Okur merkezli	Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
	Metinler kabul edilebilirlik ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
	Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır)	-	-	-	-	-
	Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	K	✓	✓	✓	✓
	Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır.	✓	✓	✓	✓	✓

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Metinsellik Ölçütleri Açısından İncelenmesi

Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler, okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir niteliktedir.	-	-	-	-	-

Tablo 11'deki bulgulara göre metinlerin tamamı amaçlılık ve kabul edilebilirlik ilkesi açısından uygun düzeydedir. Şiir metinlerinde şair imgelem, düş gücünü kullanır. Şiir metinleri bilgi verme amacıyla yazılmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında şiir metinleri, yeni bilgi verme açısından yetersizdir. "Çocukluk" metninde tam bir belirgin ileti taşımamaktadır. Bu nedenle kısmen işareti "K" ile işaretlenmiştir. Diğer metinlerde belirgin bir ileti bulunmaktadır. Metinlerin tamamında kullanılan dil öğrencilerin düzeyine uygun, iletisi ise öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır. Şiir metinleri, diğer türlere oranla farklı bir şekilde yapılmış dil dokusu nedeniyle ayrı bir estetik yapı arz etmektedir. Bu nedenle şiir metinlerinin okunabilirlik puanları hesaplanmamıştır.

Tablo 12. İncelenen şiir metinlerinin metinsellik ölçütleriyle uyumu / uyumsuzluğu: Diğer Özellikler

Ölçütler (Şiir Metinleri)	Çocukluk	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Anadolu Sevgisi	Kitabın Serüveni	Cazgr
Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek niteliktedir.	K	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin amaçlarına temel ilkelerine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.	✓	✓	✓	-	✓
Metinler, Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek nitelikleri taşımaktadır.	K	K	K	K	K
Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓	✓

Tablo 12'deki bulgulara göre incelenen şiir metinlerinin tamamı yazım ve noktalama açısından uygundur. "Çocukluk" metni çocukların ilgisini kısmen çekebilir. Günümüzde çocuklar çember

döndürme oyununu neredeyse hiç oynamıyorlar, horoz şekerini de yine çok az tüketiyorlar. Çocukların beslenme ve ilgi alanları eskiye göre değişmiş durumdadır. Uçurtma uçurma ve zıp zıp çocukların ilgisini çekebilir. Bu nedenle kısmen işaretli konmuştur. Diğer metinler ise öğrencilerin ilgisini çekebilecek özellikleri taşımaktadırlar. “Mustafa Kemal’in Kağnısı” Milli Mücadele yıllarını konu edinmesi, “Anadolu Sevgisi” şiirinin Anadolu’nun farklı yönlerini ele alması, “Kitabın Serüveni” metninin kitabın oluşum aşamalarını ele alması ve “Cazgır” metninde ise ata sporumuz güreşi konu edinmesi yönüyle öğrencilerin ilgisini çekebilecek özellikleri taşımaktadırlar. Seçilen metinlerin Türk Milli Eğitiminin amaçlarına temel ilkelerine ve milli, kültürel ve ahlaki değerlerine uygun olduğu, metinlerde milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmediği tespit edilmiştir. Metinler Türkçe Öğretimi Programındaki kazanımların hepsini kazandıramayacakları için kısmen işaretli ile işaretlenmiştir. Metinler görsel öğelerle de desteklenmiştir. “Kitabın Serüveni” şiiri dışındaki diğer metinlerde Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler bulunmaktadır. Türk kültürünü yansıtan örnekleri şöyle göstermek mümkündür:

“Ne güzel dönüyor **çemberim**;

Hiç bitmese **horoz şekerim!**” (Çocukluk, s. 16).

“Mustafa Kemal’in kağnısı derdi, kağnısına,

Mermi taşırdı öte, dağ taş aşardı.

Çabuk giderdi, çok götürürdü Elifçik,” (Mustafa Kemal’in Kağnısı, s. 48).

“Anlamaz, bilmezsin sen bizim halkı,

Sevgiyi bulasın, yakına gel ki...

Kalıplar gerçeği göstermez belki

Gönül perdeleri sökülsün de gör.” (Anadolu Sevgisi, s.134).

“Vur ha vur, vur davul, baş pehlivan havası.

Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet.

Vur ha vur, vur davul, gürlenmenin sırası.

Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket.” (Cazgır, s. 208).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda belirtilen öğrenme alanlarındaki becerilerin ve üst düzey bilişsel becerilerin kazandırılmasında Türkçe ders kitabındaki metinlerin işlevi büyüktür. Öğrencilere kazandırılmak istenilen beceriler metinlerle birlikte oluşturulan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya

çalışılmaktadır. Bu nedenle Türkçe ders kitabına seçilecek metinlerin çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda seçilmesi gerekmektedir. Metinlerin onların anlam evrenlerine uygun, duygu ve düşünce dünyalarını devindirebilmeleri önem taşımaktadır. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan sanatçı duyarlılığıyla yazılmış eserlerden seçilmelidir. Bu eserler dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerini yansıtmalıdır. Metinler, öğrencinin kişilik gelişimine ve estetik duyarlılığına katkı sağlamalı, onlara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırabilmelidir.

Türkçe dersi metinler aracılığıyla işlendiği için Türkçenin işlevsel öğretimine katkıda bulunmak amacıyla metinleri inceleyen metindilbilimi alanının verilerinden de yararlanmak gerekir. Ders kitabına seçilecek metinler de metinsellik ölçütleri açısından uygun olmalıdır. Bu çalışmada da beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğu değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Metin merkezli ölçütler açısından incelenen hikâye edici, bilgilendirici ve şiir metinlerinin tamamında gönderimsel bağdaşıklık ögesinin varlığı görülmektedir. İnceleme kapsamında hikâye edici metinlerden 4'ü (Oyuncak, Karagöz ile Hacivat- İncelik, Kar Tanesinin Serüveni, Bilmeyen Var mı?) ve bilgilendirici metinlerin 2'sinde (Uzayda Bir Gün, Bir Dâhiyle Konuşmak) değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ögesi tespit edilebilmiştir. Şiir metinlerinde ise değiştirmeye dayalı bağdaşıklık ögesi tespit edilememiştir. Bütün metinlerin (16) eksiltiyeye ve bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşıdığı görülmektedir. Şiir metinlerinden "Çocukluk" ve "Kitabın Serüveni" hariç diğer metinlerde yinelemeye dayalı bağdaşıklık ögesi bulunmaktadır. Bilgilendirici ve hikâye edici metinlerin tamamı eşdizimliliğe bağlı bağdaşıklık taşıırken şiir metinlerinden "Çocukluk", "Mustafa Kemal'in Kağnısı" ve "Kitabın Serüveni"nde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklığa rastlanılmamıştır. Metin türlerinin tamamında ise başlık ve içerik açısından uyum görülmektedir. Bilgilendirici metinlerin tamamında konu birliği / sürekliliği bulunurken, hikâye edici metinlerden "Karagöz ile Hacivat" ile şiir metinlerinden "Çocukluk", "Anadolu Sevgisi" ve "Cazgır"da konu birliği / sürekliliği görülmemektedir. Paragraflar / bölümler arası uyum açısından bakıldığında ise "Karagöz ile Hacivat- İncelik", "Çocukluk", "Anadolu Sevgisi" ve "Cazgır" metinlerinde bir uyum görülmezken, "Uzayda Bir Gün" metninde ise kısmen bir uyumun olduğu görülmektedir.

Bu konuda Mert (2011) bir çalışma yapmıştır. 8.sınıf Türkçe ders kitabında yer alan öğretici ve kurgusal metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunluğunu değerlendirmiştir. Yaptığı çalışmada incelediği 19 metinden yalnızca birinde belirlenen metinsellik ölçütleriyle birebir bir uyum tespit etmiştir. Diğer tüm metinlerde ölçütlerle uyumsuzluk belirlenmiştir. Güven, Bal ve Halat (2014b)'in yapmış olduğu ortaokul 6. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütleri açısından incelendiği çalışmada ise yalnızca bir metin ölçütlerin tamamıyla uyumlu bulunmuştur. Güven, Bal ve Halat (2014a)'in yapmış olduğu diğer bir çalışmada ise 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ise hiçbirinin metinsellik

ölçütleriyle uyumlu olmadıkları görülmüştür. Güven, Bal ve Halat (2014a)'ın yapmış olduğu çalışmada incelenen kitap 2006 Türkçe Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan bir kitaptır. Bizim çalışmamızda incelenen kitap ise 2017 yılı Türkçe Öğretimi Programı doğrultusunda hazırlanmıştır. Çalışmada değişen programla birlikte yeni hazırlanan ders kitabı inceleme konusu yapılmıştır. Yalnız bu çalışmamızda incelenen metinlerin de metinsellik ölçütleri açısından birebir uyum göstermediği görülmektedir. Demir'in (2012) yapmış olduğu "İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntülemeler açısından incelenmesi" çalışmasında metinsellik ölçütlerinden bir tanesi olan eşdizimliliğe göre yeterli düzeyde olduğu belirtilmektedir. Çalışmamızda ise üç şiir metninde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık görülmemektedir.

Metinler, okur merkezli ölçütler açısından incelendiğinde 16 metinden 1 tanesi amaçlılık ilkesi açısından uyumsuzdur. İncelenen metin türlerinin tamamı kabul edilebilirlik ilkesi açısından uygundur. İncelenen 16 metinden 5'i şiir, 1 tanesi de hikâye edici metin olmak üzere toplam 6 metin bilgisellik ilkesi açısından uyumsuzken, hikâye edici metinlerden 1 tanesi ise kısmen uyumlu bulunmuştur. Metinlerden bir tanesi belirgin bir ileti taşımazken, bir tanesi ise kısmen belirgin bir ileti taşımaktadır. Artalan bilgileri açısından bir tanesi kısmen anlaşılır bulunmuş, diğerleri öğrencilerin artalanları bakımından anlaşılır bulunmuştur. Metinlerde kullanılan dilin sürükleyici, çocukların düzeyine uygun olduğu görülmüştür. Metinlerin okunabilirlik düzeylerine bakıldığında ise 16 metinden sadece 2'si öğrencilerin seviyesine uygun bulunmuş, diğerlerinin çocukların seviyesine uygun olmadıkları tespit edilmiştir.

Diğer ölçütlere bakıldığında ise metinlerin yazım ve noktalama açısından uygun oldukları; Türk Milli Eğitimin amaçlarına, temel ilkelerine uygun oldukları; metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmediği görülmektedir. İncelenen 16 metinden 3'ünde Türk toplumunu yansıtan özelliklere rastlanılmamış, bir tanesinin ise kısmen öğrencilerin ilgisini çekebileceği düşünülmüştür. Metinlerin tamamı görsellerle desteklenmiştir.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarının metinsellik ve okunabilirlik düzeylerinin incelendiği bu çalışmada, bazı metinlerin metinsellik ölçütleriyle uyumlu olmadıkları görülmüştür. Metinlerin okunabilirlik düzeyleri iki metin hariç diğerlerinin çocukların düzeyine uygun olmadığı tespit edilmiştir. Derslerde öğrenciye kazandırılmak istenilen beceri, kazanımlar ve değerlerin aktarımında bir materyal olarak kullanılan metinlerin özenle seçilmesi gerekmektedir. Seçilecek metinlerin çocukta dil bilinci ve duyarlılığı oluşturmaya, eleştirel düşünme becerilerini kazandırmasına, kişilik gelişimine katkı sağlamasına, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmasına olanak tanınması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Aktaş, Ş. (2015). *Anlatma esasına bağlı edebî metinlerin tahlili* (2. Baskı). Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Aksan, D. (1993). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Be-Ta Basım Yayım.
- Aydın, İ. S. & Yangil, M. K. (2013). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin Edimsel Sınıflandırılması. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1):829-841.
- Beaugrande, R. A. D. & Dressier W. (1981). *Introduction to text linguistics*. London: Longman Group Company.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Özcan E. A., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı.
- Demir, T. (2012). İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntülemeler açısından görünüşleri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2):1063-1078.
- Demirci, K. (2017). *Türkoloji için dilbilim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dilidüzgün, Ş. (2017). *Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi Uygulamalı Bir Yaklaşım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Günay, V. D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Güven, A. Z., Bal, M. & Halat, S. (2014a). "Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından Uygunluklarının İncelenmesi", *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, C.10, s. 3, s. 739-763.
- Güven, A. Z. & Bal, M. & Halat, S. (2014b). "Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Açısından Uygunluklarının İncelenmesi", *International Journal of Language Academy*, s. 208-231.
- Halliday, M.A.K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in english*. New York: Longman Group UK Limited.
- Hartman, D. K., & Allison, J. (1996). Promoting inquiry oriented discussions using multiple texts (pp. 106-133). In L. B. Gambrell & J. F. Almasi's (Eds.) *Lively Discussions: Fostering Engaged Reading*. Newark DE: International Reading Association.
- İşeri, K. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri. H. Ülper (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri* (s. 91-110). Ankara: Pegem Akademi.
- Karatay, H. (2014a). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karatay, H. (2014b). Okuma eğitimi: Kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (Ed.), *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 221-264). Ankara: Pegem Akademi.
- Kerimoğlu, C. (2016). *Genel dilbilime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Korkut, E. & Ayırır, İ. O. (2016). *Dil bilimleri ve dil öğretimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- MEB (2018). *Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mert, E. L. (2011). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunlukları, *Dil Dergisi*, 153: 7-23.
- Miles, M. B. & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Sever, S. (2013). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Onan, B. ve Arısoy, M.A. (2013). Türkçe öğretiminde epistemolojik bir yaklaşım. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 77-91.

- Onursal, İ. (2003). "Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık". *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*. İstanbul: Multilingual Yayınları, s. 121- 132.
- Toklu, O. (2009). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. & Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metinbilimsel çözümleme yönteminin uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 15(27).

İncelenen Ders Kitabı

Haykır, H. A. Vd. (2017). *Ortaokul Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

Texts in the coursebooks should meet textuality standards such as codependency, coherency, conformity with purposes, validity, situationality, and intertextuality. The purpose of this study is "to evaluate the conformity of the informative, poetic, and narrative texts in the 5th Grade Turkish coursebooks with the textuality standards"; and the problem sentence of the study is defined as "are the texts in the 5th Grade Turkish coursebooks compatible with the textuality standards?". This study is important in that it provides feedback on how to determine the textuality of the texts which are included in the Turkish coursebooks.

Method

The study group included 40 texts in the Turkish coursebooks which were prepared by Ministry of Education for Primary Schools in 2017-2018 Academic Year and which were accepted as the official coursebooks for 5th Grades. The sampling of the study was determined by selecting two texts from each theme. The Maximum Diversity Sampling Method was used in the selection of the sample. A total of 16 texts, which included 2 texts from each theme, were included in the study. Document Review was used as the data collection tool in the present study.

Result, Discussion

In this study, the suitability of the texts of the 5th Grade Turkish coursebooks to the textuality standards was evaluated. The results of the analyses can be stated as follows. The *Referential Coherency* item appears in all narrative, informative and poetic texts examined in terms of the text-based standards. **In the context of the present study, it was determined that there was *Coherency Item Based on Changing* in 4 of the storytelling texts and one of the informative texts. In the poetry texts, however, there was no evidence of *Coherency Item Based on Changing*. It was observed that all the texts (16) had *Coherency based on Conjunctions and Ellipsis*. There are *Coherency Item Based on Repetition* elements in the narrative texts "Karagöz and Hacivat-İncelik"; and in the poetic texts excluding "Childhood" and "Book's Adventure". All of the informative texts had *Coherency Item Based on Co-Occurrence*. However, it did not occur in "Karagöz and Hacivat-İncelik", which was a storytelling text and "Childhood", "Mustafa Kemal'in Kağnısı" and "Book's Adventure", which were poetic texts. Coherence was determined in all texts in terms of titles and contents. Theme unity/continuity in "Karagöz and Hacivat" which was a storytelling text, and in "Childhood", "Love of Anatolia" and "Cazgir" which were poetry texts was not encountered while it was encountered in all informative texts. When the agreement between the paragraphs/chapters were considered, it was figured out that while there was no agreement in the texts of "Karagöz and Hacivat-İncelik", "Childhood", "Love of Anatolia" and "Cazgir"; there was a partial agreement in the "One Day in Space" text. When the texts were examined in terms of reader-centered standard, 1 out of the 16 texts were determined to be incompatible in terms of the "*Purposefulness Principle*". All the texts were compatible with "*Acceptability Principle*". Six of the 16 texts, five of which were poetic texts and one of which was narrative were incompatible with the principle of "*Informativity*", while one narrative text was found to be partially incompatible. One of the texts had no specific message, while one text had a partially distinct message.**

In terms of the background information, one was found to be partly comprehensible, while the others were found to be comprehensible in terms of the students' background knowledge. The language of the texts was found to be fluent and suitable for children. When the readability levels of the texts were examined, only two of the 16 texts were found to be appropriate for students. When the other standards were taken into consideration, it could be claimed that the texts were suitable in terms of spelling and punctuation; and they were in line with the basic principles of the Turkish National Education. It was observed that the texts did not include elements that contradicted with national, cultural and moral values, and to the "indivisible unity" of the nation. In three of the 16 texts, no characteristics that reflected the Turkish society were found, and one of them was found to attract the interest of students partly. All the texts were supported by images.